

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

EGOERA ITXAROGABEA DA, BAINA EZ LARRIA

Baikorra izan gabe ez nintzateke ordenadorearen aurrean eseriko, eskatu zaidan hausnarketa idatziari ekiteko. Iazkoan ere, baikortasunaren premia aipatzen nuen eta norbait formularen bila etorri zitzaidan, hainbeste despropositoaren artean aurra begira itxaropentsuko klabean nola ari nintzekeen ezagutu nahian. Ez dakit erantzunak komentzitu ote zuen, ez baita batererraza —norberaren buru-osasuna arriskutan ipini gabe— euskaldunok gure patuaren kontra daramagun erronka zaratatsutik garaile atera gaitezkeela ulertzea.

Urteen poderioz —zama astunaz— kimikak nigan eraginiko bilakaerak ez ote nauen jarrera xamurragoetara eraman neur buruari galdetzen diodanean, nire barneko zerbaitek esaten dit baietz, horrela dela, baina esperientzia (eskarmentu?) luzeko maleta kontuan eduki behar dudala gogorarazten dit, gizartearen zikloak azpimarratuz. Mareak bezala. Eta denok dakigu itsasoko gora-beheren legea ahaztuz gero ur handitan harrapatuta geratzeko arriskua litzatekeela.

1995eko balantzea? Bada, aldizkari honen 85. zenbakian erdi izkutuan geratu zen nire iragarpena, «*aurtengoa neurtzekoa baino kaxkarragoa*» irakurtzen zen esaeran, «*aurtengoa geurtzekoa baino...*» adierazi nahi baitzen, hots, 1995 urteak uzta ederragoa ekarriko zigula. Bete al da? Espainiako Bankua, Banesto eta Price Waterhouse erakundeak bigarrenaren balantzeari buruzko auzi gogorrean aurkitzen direnean, denetarik salakuntza eta denuntziak elkarri leporatu dizkiotela, irakurleak esango dit nola balora genezakeen aldagai ekaigabez osaturiko kontuen emaitza. Lehengoan Bill Douglass Renoko euskaltzalearekin biltzeko aukera izan nuen eta bazkalondo goxo batean zera aitortu zidan, orain dela hogeita hamar urte berak ezaguturiko Etxalar, Aulestia eta Murelaga herrietara ez duela itzuli nahi, ez baitu gaur eguneko haietan berak *bizi izandakoa* antzematen. Modernitateak, txarragotu ala hobea gotu egin al ditu? Bi balorazio desberdin edukiko genituzke.

Ekonomi emaitzen araberakoa ohi dugu kutzako mugimendua, hau da, ezadituek ere sarri entzun ahal izan duten *cash flow* ospetsua. Amortizazio eta ezohizkoen errealizazioak zeresan handia dute diru-jario horren bilakaeran eta, adibidez, erdipurdizko enpresariak euren gestio txarra izkutatu nahi dutenean, tesoreriako sorkuntzaren kopuruari heltzen diote, positiboa denean batipat, emaitza-kontuko zenbaki gorriak ahaztuz. Gure kasuan ere, neurgaitzeko baloreak diren arren, tentaldian eror gintezke eta urteko amortizazio eta ezohizkoen arrimura balantzea gure borondatera makilatu. Ez litzateke zuzena izango. Beraz, izan gaitezen zintzo eta joka dezagun karta onekin.

Aurtengo balantzean, dudarik gabe ordena-kontuak bezala, Nafarroan eta Euskal Autonomi Elkartearen izandako arduradunen erreleboa adierazi beharko genuke, bigarren kasuan Jaurilaritzakoa ezezik Aldundietakoa ere azalduz. EAEn, gainera, izen propio gehienek aldaketa soilari siglena ere gehitu behar zaio, aurreko jokaera monolitikoan eragina izango den zirkuntantzia, hain zuzen. Margo desberdinetako agintarien mosaikoak, kolore bakarrekorekin alderatuta, diferentziarik sortu ote duen ala ez lau urteren buruan ezagutuko dugu.

Urte hasierak gobernu politikoaren aldaketa ekarri bazigun, 1995ean zehar beste aldakuntzak bizi izan ditugu gobernu akademikoetan ere. Lehendabizi Nafarroako Unibertsitate Publikoari egokitu zitzaion txanda eta hilabete batzuek berandua go Euskal Herriko Unibertsitateari, nahiz eta lerro hauek idazten ari naizela errektorearen hautaketa egin gabe dagoen. Juan José Goirienak lekukoa nori utziko dion galdegai nagusia den arren, badirudi horren gainetik kezka sakonagoak direla, batipat Unibertsitatearen egiturari dagokionez. 60.000 ikasle baino gehiagoko erakundeak gure gizarteari zernolako ekarpena eskaini beharko liokeen aztergai garrantzitsua izanik, euskal unibertsitatea —unibertsitate izateaz aparte— euskalduna eduki beharko genuke.

Horra hor korapiloa! Izan ere, Pedro Migel Etxenikek Sabino Arana Fundazioan ekainean zioen bezala, hizkuntzaren auziari erantzun egokia emateaz gain, oreka zailetatik abiatuta,

sozial, kultural eta politikoki eraiki beharreko Herriari baita-gokio Unibertsitate hori. Asko gara geure bizitza arrunta euskararen laguntzarekin garatu nahi dugunok, inolako baldintza eta eragozpenik gabe, garapen gradualeko logikak markatzen dituenak salbu. Horrexegatik, unibertsitari-ikasketei abiadura egokia eman behar zaie, egoki hitzaren erlatibotasunean beldurrik gabe arituz, geu euskaldunok izango baikara —interesa-tuenak garelako— geure hizkuntzan irakatsiko zaigunaren gaineko kalitatea exigitzen lehenak.

EAJren ehungarren urtemuga ospatzen ari den honetan berebiziko garrantzia du aurreko planteamenduak, Euskadiko lehen alderdi politikoaren esku baitago —hein handi batez— «*Euskadi euskaldunen aberria da*» ametsa errealitate bilakatu ahal izatea. Nazio-eraikitzeke prozesuan aintzindaritzaren eskubideaz baliatzen jarraitu nahi duen alderdiak, euskal nazioaren bideragarritasunean sinesten dugunon ekimenari lehentasuna eman beharko lioke, inora eramango ez gaituzten bideak ahaztuz. Bitxia da, oso, nola mestizaia hitza modan ipini zaigun, ez dakit nongo eta zeinen doktrina beldintzailearen izenean, berbaren esanahiak zertara behartzen gaituen inork argi utzi ez badu ere. Diktadorearen heriotzeko hogeigarren urteurrenean «*euskalduna naiz eta harro nago*» edo antzeko aldarrikapen etsigarriekin hasi beharko al dugu? Orduan bai egongo litzatekeela balantzea kiebrarik itzelenetik hurbil!

Askorenustez, urteko hausdurarik mingarrietakoa Julio Caro Baroja zenaren galerak ekarri zigun. Bizi izan zen bitartean elkarren kontrako iritziak sortarazi zizkigun gizonak denetarik erreakzioak piztu zituen hil ondoren ere. Baina, Carok berak zioen bezala, errukarria gizon emakume problematikorik gabeko herria! Iritzi kontrajarriak beste ugaldurak dira azken hilabeteotan D. Julioren gaineko azalpenak ematera ausartu diren «jakintsuaren adiskideak». Horra hor, irakurle estimatua, amortizazio eta ezohizkoen errealizazio bezala lehenago aurkeztu dudak kontzeptuaren eredu gardena.

Ni ez nintzen Caroren laguna izan, irakurle zintzoa baizik. Eta hori Balaren Bakaikoari zor diot neurri handiz, ezkondu nintzen egunean *Los vascos* liburu zoragarria oparitu baitzidan.

Ikerlariaren lanak aurretik ezagutzen banituen ere, aipatutako liburu horrek iziotu zuen nigan Madrilgo berarrarekiko zaletasuna. Eta kasu berean daude beste hainbat euskaldun ere, beste batzuek Carori gure herri honen zoritxar guztien aitasuna lepora diezaioketen arren, behatokiko isladapen-graduaketa zabalari dagokion eremuak denetariko iritziak ahalbidetzen baititu. Inor D. Julioren egiazko adiskidetasunaz harro senti badaiteke, hori Juan Garmendia Larrañaga etnologo tolosarra dugu, eta honen zentzuzko ustean *Itzea*-ko bakartiak, berari zegokion arloan, optika zientifiko zorrozpetik zuzendu nahi izan zuen euskal ikaskuntzen garapena, Koldo Mitxelenak bezala, merkekeria eta zientifizismo faltsu guztien gainetik. Agian horregatik izan ziren biak hain gizon eztabaidatuak.

1995eko urteak, espero zitekeen bezala, euskal nazioaren gaineko eztabaida amaigabeari zertzelada berriak ekarri zizkion, europar mapa politikoari egoki dakiokkeen ikuspuntutik ezezik, ozeanoz bestaldean eman den kontsultarik sonatuenak ere erreakzio desberdinak azalarazi zituelarik. Quebec-eko hauteskundeek, beste gauza askoren artean, euskal planteamendu baturik eza erakutsi zuen berriz ere. Horixe bai dela geure balantzeko partidarik negatiboenetakoa! Aintzindaritzita politikoa sendorik gabe, hausdura kroniko eta mingarriak nagusi, gero eta heltezinagoa bilakatzen ari zaigu nazio eta nortasunaren eraikitze-prozesua. Etnizismo ahulean galduta eta mestizaia kontzeptuaren irizpidea argitu barik, estrategia okerreko urratsak nabariak dira, konbergente izan gabe, teoriarik behintzat paraleloak joan beharko luketen bi abertzaletasun mota desberdinetan.

Norbaitek esan zuen Europa kultur fenomeno bat dela. Europako errealitatek edango badu, gure Herriak iparralderantz begira jokatu beharko du, handiek baitator argia, gizarte guztien etorkizuna oinarri ekonomikoan bermatzen dela ahaztu gabe. Hezkuntza eta ikerkuntzan inbertiturikoak, berez, hazkunde ekonomiko lineala adierazten ez badu ere, burua txapela eramateko baino gehiagorako duen inork ez du zalantzan ipiniko erlazioa zuzenki proportzionala dela. Badira kontuan izan beharreko beste zenbait faktore erabakior ere, noski, baina ekonomiarik gabeko eragileak inbertsioa da, publikoa zein pribatu-

tua. Dena den, mendebal gizarte guztietan bezala, fenomeno azpimarragarri bat nagusitu da azken urteotan gure artean, hezkuntza-sistemak jaiorarazikoa: unibertsitari tituludun berrien gehiengoa langabezia aurkitzen da, sistema ekonomikoak aukerak noiz eskainiko dizkion itxarote larrian.

Industria eta, oro har, lan-merkatua ez bada gai, ongi preparamaturiko gazte horiei bidea irekitzeko euren ezagupideak baldintza duinetan aplikatu dituzten, hezkuntza-sistemaren porrota begibistakoa da. Eta gure balantze teorikoa epaitegira eraman beharko litzateke, kiebra ziurtagiritzeko. Beraz, berandu baino lehen, egungo joera iluna argitzen joan dadin, gizarte eragileek —formula zaileko beste aldagaiei itxura aurkitzen dieten bitartean— ikerkuntzaren eremuari eman beharko liokete lehentasuna, kasu askotan ondasun ukiezinetan lan egitea gerta litekeen arren. Eta zer? Ez al du gure Herri honek denetariko elementurik behar? Unibertsitatearen itzalpean eta baita hortik kanpo ere, zientzia eta teknologiaren baliabide biderkatzaileak sortzen ahalegindu beharko litzateke administrazioa, gizarte arruntera —beste hainbat gauzaren artean— lasaitasuna ekartzeko.

Belaunaldi berriei, beraz, ezin zaie oztopo gehiagorik jarri, lan-merkatuak jautsiak. Giza faktorea ezinbestekoa baldin bada edozein helbururako, egun dago Euskal Herria inoiz baino jantziago goi-mailako xedeei ekiteko. Baina lehiakortasunaren auziari ez zaio sukaldeko errezetekin bide emango, ezta epe laburreko politikarekin ere. Barne eta kanpoko leihotara agertuta, elkarren ondoko ahaleginetatik lotu beharko litzateke euskal gizarte osoa asmo horretan, giza kapitala alferrik galtzen joanez gero etorkizuna ilunagotzen ari zaigulako komentimenduan.

Baina, kontuz!, aurrerantzeko planteamenduetan ez genuke ahaztu behar demokraziaren eraikinak lur jo lezakeela edozein unetan, arrisku askok inguratzen baitute. Gurean den bortizkeria itsuari, hainbat instantzietatik jasaten ari garen eskularru zuriko errai-erasoa gehitu beharko genioke. Esaterako, euskal estatutua onartu zenetik hamabost urte igaro direnean, zergatik ez da haren edukina bere osotasunean bete? Zer

dela eta, Konstituzioak agintzen duenaren eta errealtatearen artean gero eta zulo handiagorik azaldu? Botere ekonomikoa eta komunikabideen kontzentrazioa batera doazelarik, ez al gaude diktadura izugarri baten aurrean? Egitura-gaixotasun horren kalteari ez bazaio giza baliabide fresko eta eskuzabalekin aurre egiten, izkutuko *aluminosis* zahar batek arraildura erabatekoak eragingo ditu zuzperketaren eraikinean. Arazoari eskainiko zaion erantzunaren araberrako balioak zeinu bateko ala besteko partida ipinaraziko digu balantzean.

Hombre! Badakit eguneroko kurpilak dakarzkigun beste partidatxoak ere presente izan behar ditugula, balorazio egokia egiteko. Baina emaitza-kontuaren baitan ikara gutxikoak dira esango nuke, urteko balantzeari balio apala eskain diezaioketen horietakoak. Dena den, aipamena merezi dutela iruditzen zait, zerrendatik banaka batzuk bakarrik hautatuko baditut ere. Probabilitateen legeari jarraiki, zenbaitzuen ikara positiboa besteen negatiboarekin kitatuko da.

Horra hor, adibidez, Luis Haranburu Altuna editoreen presidentearen «*euskal literaturgintzak defizit asko ditu*» abisua; «eusko bibliografia» proiektuaren goera larriari erantzun egokia eman beharra; HABEko zuzendaritzan Josune Aristondok Martin Etxebarriari lekukoa hartu diola; Eusko Ikaskuntzaren XIII Kongresua «Zientzia, teknologia eta gizarte aldaketa Euskal Herrian» gaiaren inguruan antolatua; Euskadiko Orkestra Sinfonikoak eta Bilbokoak euren artean daramaten gatazka ez hain ixila; euskal rockaren une zailak; Chillidaren han eta hemengo erakusketak eta Oteizaren haserre eta «behin betiko desagertuak»; Gurutz Jauregiren ateraldi mundiala; euskararen erabilera zela eta, Arabako Legebiltzarrean Amando de Miguel soziologo inkultoaren Tábula V enpresak eskainitako espektakulua; Bilboko udal artxibotik desagertutako liburuen istorioa; Euskaltzaindiaren eta administrazio publikoen arteko akordioa; Leizarragaren *Itun Berria* eskuratzeko Nafarroako Gobernuaren eskaintza; eta abar.

Bizitzak aurrera jarraitzen du eta datorren urtean beste balantze berri bat burutuko da. Daukagun patio nahasi honetan norbaitek ordena ipini beharko lukeela iruditzen zaidan arren,

badakit irtenbidea ez dela bapatean jaioko. Euskaldunoi dago-
kigu, batipat, aldaketaren bila gurutzebide guztietara ateratzea,
arraziaren ezkortasunari borondatearen baikortasuna kontra-
jarriz.